

KURTULUŞ SAVAŞI SÜRECİNDE ALEVİ AŞİRET LİDERLERİNİN PROTESTO TELGRAFLARI ve BALABANLILAR

Vatan ÖZGÜL¹

ÖZET

Kurtuluş Savaşı sürecinde Erzincan ve çevresinde yaşayan Alevi aşiret liderlerinin, Osmanlı topraklarının yabancı devletlerce işgallerine, ayrılıkçı kuruluş ve zümrelerin eylemlerine tepki olarak muhtelif zamanlarda telgraflar çıktıkları görülmektedir. Ayrıca bölge yöneticileri ve eşraftan kimseler ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin organize ettiği oluşumlarla birlikte ortaklaşa çekilen telgraflarda yer aldıkları anlaşılmaktadır. Erzincan ve Dersim-Pülümür'de o dönem yerleşik Balaban Aşireti liderlerinin isimleri de bu minvalde, yöredeki diğer Alevi aşiret liderleri ve eşraftan kimselerle birlikte çekilen bazı telgraflarda saptanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurtuluş Savaşı, Erzincan, Pülümür, Dersim, Alevi Aşiretler, Balaban Aşireti, Balabanlı, Balabanlılar, Protesto Telgrafları, İzmir'in İşgali, Maraş'ın İşgali, Şerif Paşa, Bogos Nubar, Paris Barış Konferansı, Damat Ferit Hükümeti

THE BALABANS AND THE PROTESTING TELEGRAMS FROM THE LEADERS OF ALEVİ TRIBES DURING THE TURKISH WAR OF INDEPENDENCE

ABSTRACT

It is determined that various protesting telegrams had been sent by the leaders of Alevi tribes from Erzincan and surrounding territory, during the Turkish war of independence period, against the invasion of Ottoman lands by foreign states and the actions of the organizations and separatist groups. Also we can see the names of the leaders of Alevi tribes under the telegrams organized and sent by Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (Assosiation for Defending Law) with the cooperation of the managers and the notable people of the region. We can deduce that the the leaders of Balaban tribe living at Erzincan and Dersim-Pülümür region in those days also available in most of those protesting telegrams as well.

Key Words: The Turkish War of Independence, Erzincan, Pulumur, Dersim, Alevi Tribes, Balaban Tribe, Balabans, Balabanlı, Balabanlılar, Protesting Telgrams, Invasion of Izmir, Invasion of Maras, Sherif Pasha, Bogos Nubar, Paris Peace Conference, Damat Ferit Government.

1 Araştırmacı yazar, e-posta: vatan74@hotmail.com.

Bu makaleyi, 23 Kasım 2010 Salı günü sonsuzluk alemine göçen sevgili amcamız Kahraman Özgül'e ithaf ediyorum.

GİRİŞ

1917 yılı Ekim ayında Rusya’da gerçekleşen devrimden birkaç ay sonrası doğu cephesinde Osmanlı ile Rusya arasındaki savaş sona erdi. Bunun yanı sıra değişen politik yönelimden ve gelişen olaylar ortasında Ruslar, Osmanlı Ordusu ile işbirliğine dahi gitmişlerdi. Ancak Rusların cepheyi terk etmesinin ardından Ermeniler doğu cephesinde sorun olmaya devam etmişlerdi. Ermeniler’e karşı yapılan mücadelelerin yoğunluğu Erzincan’dan uzaklaşmış, Erzurum’un doğusu ve kuzeyine doğru kaymıştı. 194-1918 yılları arasında Erzincan ve çevresinde 3. Ordu ile birlikte Ruslara karşı mücadele veren Balaban Aşireti² ile 3. Ordu yetkilileri arasındaki iletişimin, Ekim Devrimi’nden sonraki süreçte azaldığı görülmektedir. Bunda çarpışmaların Erzincan’dan uzaklaşmış olması etkili olmuştur (Özgül, 2005: 141-153). Nitekim 1. Dünya Savaşı sonlarında ve Kurtuluş Savaşı başında Dersim civarında görev yapan Ali İhsan (Sabis) Paşa’nın yazdığı bir emirde şunlar ifade edilmiştir: “*Şarki ve Garbi Dersim Kumandanlıkları ‘Dersim Mıntıka Kumandanlığı’ namı altında birleştirilmiştir. Merkezi Hozat’tır. Düşmanla teması kesilmiş olan bu mıntıkanın vazifesi; nizam-ı harpte maiyetine verilmiş olan kıtalarla Dersim’in asayiş ve inzibatını muhafaza etmek ve Dersim aşiretlerini hükümet lehinde bulundurmaktır*” (Sabis, 1991: 194, 195).

Dünya Savaşı’nın sonlandırılmasının ardından Mondros Mütarekesi’yle ortaya konan ağır şartlardan dolayı, Anadolu’dan tepkiler yükselmekteydi. Savaş durumu ortadan kalkmış ancak İtilaf Devletleri’nin Anadolu’yu işgal planları devam etmekteydi. Anadolu’da işgale karşı mücadele için yerel dernekler kurulmaktaydı. Nitekim tam bu evrede Fransız’lar Çukurova ve çevresini, Yunan ordusu Ege kıyılarını, İtilaf Devletleri’nin gemileri ise İstanbul’u işgal etmeye başlamıştı. İşgalci güçlere karşı Anadolu’nun birçok kent ve kasabasında yerel olarak oluşturulan derneklerin tümüne “Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri” adı verilmekteydi. Bu süreçte Erzincan, Erzurum, Kemah, Pülümür, Refahiye ve Kuruçay’da ayrı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yapılanması gerçekleşmişti (Bulut, 1997: 63-99; Erikan: 2008: 3-136).

Bu süreçte işgalci devletlerle işbirliği yapan ayrılıkçı güçler ortaya çıkmaya başlamıştı. İşgalci güçlere ve ayrılıkçı eylem ve söylemler geliştiren kuruluşlara karşı da tepkiler yükselmekteydi. Bu esnada Kürdistan Teali Cemiyeti’nin 1918 yılında başlayan ayrılıkçı çalışmaları, “Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri”, kent ve kasabaların ileri gelenleri ile yerel-bölgesel cemaatler (örneğin aşiretler) tarafından tepki görmeye başlamıştı. Bunun yanı sıra Kürdistan Teali Cemiyeti’nin, Paris’te gerçekleştirilecek olan konferansta Kürtler’in çıkarlarını dile getirmeye çalışacağı ortaya çıkmıştı. Hemen sonraki süreçte Binbaşı Noel’in Anadolu’da bazı Kürt aşiretlerinin liderleriyle görüşme yapması da dikkat çekmekteydi (Alakom, 1998: 87-108; Atatürk, 1999: 156-182; Noel, 1999: 7-55; Erikan: 2008: 137-141). Bu çerçevede Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve bazı Alevi aşiret liderleri tarafından birlik mesajları içeren ve ayrılıkçı hareketlere karşı tepkilerini ifade eden, telgrafların çekildiği görülmektedir. Bu telgrafların bir kısmı padişaha ve bazıları da İstanbul’da bulunan İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderilmiştir. Bu makalede, Balaban Aşireti liderlerinin imzalarının bulunduğu, Erzincan ve Dersim-Pülümür’den gönderilen telgraflar ele alınacaktır.

2 Balaban Aşireti hakkında geniş bilgi için bkz. Özgül: 2005

İzmir'in İşgaline Tepki Olarak Çekilen Telgraflar

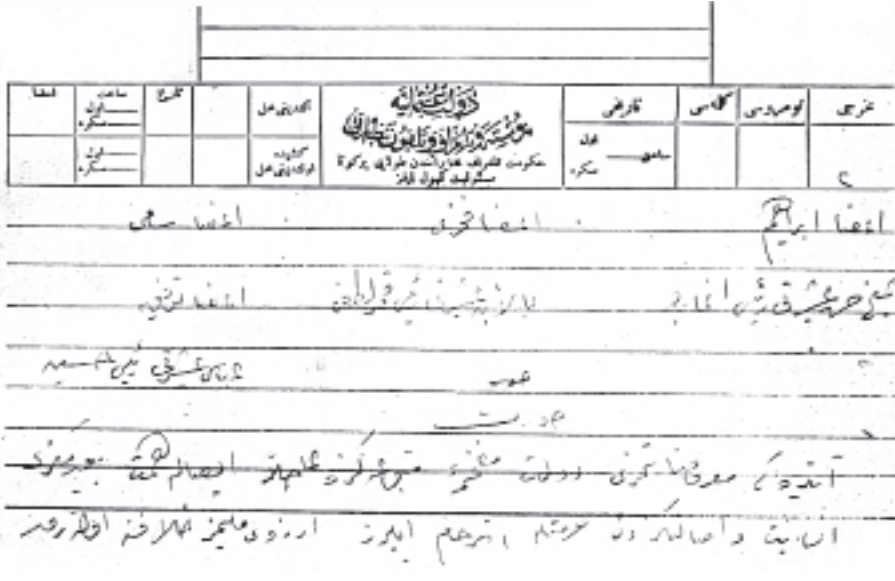
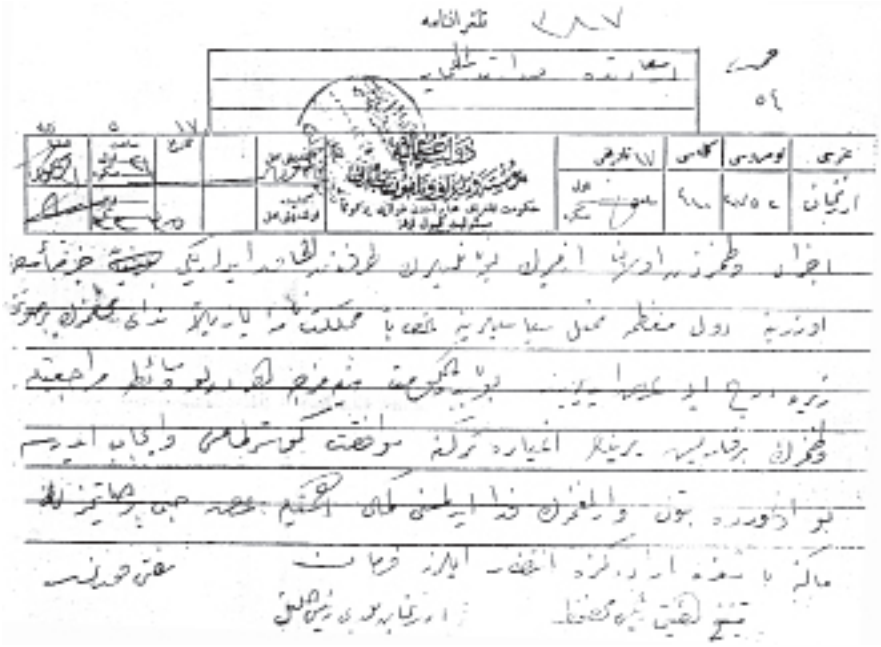
1918 sonunda gerçekleştirilen Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan, İzmir'i işgale hazırlandığını bir muhtıra ile belirtmişti. İtilaf Devletleri'nin desteği ile Yunanlılar, 14 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmeye başlamıştı. Bu gelişmenin ardından Anadolu'nun neredeyse her ilinde teşkilatlanmış Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nden ilgili il ve kaza merkezlerindeki eşraftan ve aşiret liderlerinden İzmir'in işgaline karşı protesto telgrafları gönderilir. Telgrafların bir kısmı padişaha ve bazıları da İstanbul'da bulunan İtilaf Devletleri temsilciliklerine ulaştırılır. Protesto telgrafları içinde Erzincan, Eğin, Kemah, Kuruçay, Pülümür ve Refahiye gibi o dönem Erzincan'a bağlı kazalardan gönderilmiş telgraflar da yer almaktadır (Selvi, 2007: 3, 7, 9, 335-344). Hüseyin Bulut'un, Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yöneticisi Müftü Osman Fevzi Bey'in (Osman Fevzi Topçu) oğlu Ahmet Topçu'dan derlediği sözlü tarih bilgilerine göre cemiyetin, Belediye Başkanı Hacı Rauf Beyzade Halil Bey, Mahfuz Bey, Ulemadan Şeyh Hacı Ahmet Fevzi Efendi ve Tüccar Kadızade (Hayırlızade ?) Tevfik Efendi (Mehmet Tevfik Kütükbaşı) gibi 20'ye yakın üyesi vardı. Belediye Başkanı Hacı Rauf Beyzade Halil Bey, Hacı Mehmed Beyzade Sami Bey, Müftü Osman Fevzi Efendi ve Mahfuz Bey Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucuları olarak zikredilmektedir. Hemen sonrasında Müftü Osman Fevzi Efendi ve Tevfik Efendi, ilk dönem mecliste milletvekili olarak görev alırlar (Bulut, 1997: 84, 149, 121, 122, 150, 151). Nitekim aşağıdaki belgelerde, bazı Alevi aşiret liderleri ile birlikte cemiyetin, adı geçen kurucuları ile bazı cemiyet üyelerin imzaları bulunmaktadır. Erzincan'dan gönderilen 17 Mayıs 1919 tarihli bu telgrafta ise Balabanlılar'ın lideri Kamer Ağa'nın (Kamer Lütfü Gülşen), Pülümür'den (Rumi 17 Mayıs 1335) 17 Mayıs 1919'da gönderilen bir telgrafta Balaban Aşireti liderlerinden Rıza'nın ve (Rumi 21 Mayıs 1335) 21 Mayıs 1919'da yine Erzincan'dan gönderilen telgrafta Balaban Aşireti liderlerinden Mehmet Ağa'nın imzaları bulunmaktadır. Pülümür'den gönderilen telgrafta adı geçen Çarek Aşireti lideri Mustafa Bey, Pülümür çevresindeki Alevi Aşiretleri örgütleyen kişidir. Makalenin ileriki bölümünde Maraş işgalini protesto bahsinde yine bu durum ifade olunacaktır. Erzincan'dan gönderilen telgrafta yer alan Abbas Uşağı Aşireti Reisi Hüseyin Bey (Hüseyin Aksu), ilk dönem mecliste milletvekilliği yapmıştır (Bulut, 1997: 154-156):

Abbas Uşağı Aşireti'nden Hüseyin (Aksu) Bey³

³ <http://www.erkincan.net/>, 06/11/2008

17 MAYIS 1919'DA ERZİNCAN'DAN GÖNDERİLEN TELGRAF

Ezra		توسوس	کلاس	تقریب	امکان عمل	تاریخ	مات	هتفا
ج				عاد مکر	امکان عمل تاریخ			
اعضا ابراهیم			اعضای خود		الحسن محمد			
کلیه اشخاص			بازویشینا		اعضا تریه			
عمر			عمر		اعضا تریه			
۴۱								
آنچه که موافق است و در دولت مقرر می شود که در این اوضاع و احوال بی وفای								
انسانیت و احسان که در صورت انحراف ایدر اردوی می شود بلکه اولی و								

تلگرامنامه

Ezra		توسوس	کلاس	تقریب	امکان عمل	تاریخ	مات	هتفا
ج				عاد مکر	امکان عمل تاریخ			
آنچه که موافق است و در دولت مقرر می شود که در این اوضاع و احوال بی وفای								
انسانیت و احسان که در صورت انحراف ایدر اردوی می شود بلکه اولی و								

آنچه که موافق است و در دولت مقرر می شود که در این اوضاع و احوال بی وفای انسانیت و احسان که در صورت انحراف ایدر اردوی می شود بلکه اولی و

تلفاتی نامه

تاریخ	کلاس	تلفاتی	کتابخانه	کتاب	موضوع	صفحه

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلاة والسلام على سيدنا محمد
 وآله الطيبين الطاهرين
 اجمعين
 وبعد
 اني قد تلقيت منكم
 رسالة
 بالبريد
 بتاريخ
 ١٠/١٠/١٣٢٠
 وحيث اني قد
 كنت غائبا
 عن البلد
 في ذلك
 التاريخ
 فارجو
 ان يكون
 قد ورد
 اليكم
 مني
 جواب
 على
 رسالتكم
 في وقت
 قريب
 وارجو
 ان يكون
 قد ورد
 اليكم
 مني
 جواب
 على
 رسالتكم
 في وقت
 قريب
 وارجو
 ان يكون
 قد ورد
 اليكم
 مني
 جواب
 على
 رسالتكم
 في وقت
 قريب

تلفاتی نامه

تاریخ	کلاس	تلفاتی	کتابخانه	کتاب	موضوع	صفحه

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلاة والسلام على سيدنا محمد
 وآله الطيبين الطاهرين
 اجمعين
 وبعد
 اني قد تلقيت منكم
 رسالة
 بالبريد
 بتاريخ
 ١٠/١٠/١٣٢٠
 وحيث اني قد
 كنت غائبا
 عن البلد
 في ذلك
 التاريخ
 فارجو
 ان يكون
 قد ورد
 اليكم
 مني
 جواب
 على
 رسالتكم
 في وقت
 قريب
 وارجو
 ان يكون
 قد ورد
 اليكم
 مني
 جواب
 على
 رسالتكم
 في وقت
 قريب
 وارجو
 ان يكون
 قد ورد
 اليكم
 مني
 جواب
 على
 رسالتكم
 في وقت
 قريب

*Dersa'adet'de Sadaret-i Uzmâ'ya**Mahreci: Erzincan 17 Mayıs 1335*

Ecza-yı vatanımızdan olan İzmir'in Yunanlılar tarafından ilhak edildiği haber-i mü'essifi üzerine düvel-i mu'azzama mümessil-i siyasilerine hitaben memleket namına yazılan nida-yı muhakkamuzun bir sûretini zîre derc ile arz ediyoruz. Bu babda hükümet-i seniyyemizce her türlü vesa'ite müraca'atla vatanımızın bir karış yerinin ağyâra terkine muvafakat gösterilmemesi ve icab ederse bu uğurda bütün varlığımızın feda edilmesini kemal-i ehemmiyetle arz ile makine başında iradenize intizar eyleriz ferman.

*Erzincan Belediye Reisi Halil, Müftü Fevzi, Miting Heyeti Reisi Mahfuz, Azalar: İbrahim, Fevzi, Sami, Tevfik, **Balaban Aşireti Reisi Kamer Lütüfî**, Şeyh Hasan Aşireti Reisi Abdullah, Abbas Aşireti Reisi Hüseyin.*

Suret

Atideki ma'ruzatımızı düvel-i mu'azzama metbu'anıza ve acilen isale himmet buyurmanızı insaniyet ve asaletinizden hürmetle istirham eyleriz. Arzu-yı millimiz hilafına olarak idhal eylediğimiz şu harb-i meş'umda hanumanı mav olmuş, evladlarının kısm-ı mühimmini bu yolda kurban vermiş ve neticede tüyleri ürpertecek surette Ermeni mezalim ve fecayî'na ma'ruz kalmış olan livamız sekenesinin bütün alem-i insaniyet ve medeniyete feryad mukadder bu ma'reke-i kübrâda hak ve adl prensibiyle ortaya atılan yegâne beşeriyetin ve mille-i akvamın siyanet-i hukuku için uğraşan düvel-i muazzama-i itilafiy'e'nin hiçbir haksızlığa meydan vermeyecekleri kanaatını kemal-i sükûn ve vakarla ta'kib etmekte bulunan Türk ve Kürdler müsalemet-i cihanı bozacak her türlü harekettten tevakki etmekte iken ekseriyet-i nüfusu Türk ve Müslüman olan ve asırlardan beri ecza-yı vatanımızdan bulunan İzmir vilâyetiyle mülhakatının Paris Sulh Konferansı'nın karar-ı ahîri üzerine hiçbir hakka müstenid olmaksızın Yunanlılar tarafından işgal ve ilhaka müsa'ade olunduğunu kemal-i teessürle işittik. Hilaf-ı adl olarak mukaddesatımıza yurdumuza el uzatmak hayat ve namusumuzu hiçe saymak müsalemet ve huzuru ihlâl etmek demek olacağından hakk ve mevcudiyet-i milliyemizi muhafaza ve temin için bilmecburiyye bir tek nüfus kalıncaya değin bu yolda ölmeyi Kur'an-ı mukaddesimiz üzerine el basarak ahd ve misak eyledik. Hâris ve müfterî bu gibi milletlerin eyadi-i zulmünde inlemekten ise sizin gibi mu'azzam ve medenî devletlerin ellerinde namusumuzla ölmeyi tarihi ve milli bir şeref add eyleriz. Sevgili vatanı müdafaa için can ve malımızı fedaya karar verdik. Ancak hareketimizi adalet ve cihanda da'imî müsalemet tesisi için çalışan düvel-i mu'azzamanın yeniden teşevvüşâta mahal kalmamak üzere bîgayr-i hakkın işgal ve ilhak teşebbüsâtından feragat edildiği cevabında ta'lik eyledik. Senelerden beri her türlü mahrumiyet ve sefaletler içinde kalan ve son ümidi namusu ve yurdu uğrunda ölmekten ibaret bulunan bu şerefi cümleden akdem ihraza şu anda içtima' eden biz Erzincanlılar yüz bin nüfusla bu nida-yı ciddimizin eser-i şefkat-i mu'adeletini sabırsızlıkla ulvî vicdanımızdan bekleriz.

*Sadaret-i Uzmâ'ya**Mahreci: Pülümür 17 Mayıs 1335*

Asıl bir Türk merkezi olan İzmir'in Yunanistan işgal-i askerisi altına alınmakta olduğunu kemal-i hiddet ve esefle istihbar ettik. Mösyö Wilson'un vaz'ettiği adilâne prensibleri dahilinde akd-i sulha muntazır ve hukukundan emin bulunan biz millet-i Osmaniye Düvel-i Müttelife-i mu'azzama harekât-ı adilânesinin aksi olarak sinesinde milyonlarca Türk ve Müslüman yaşayan İzmir gibi vilâyetimize azami yüzde on beş derecesi mütevattın bulunan Rumlara terk edilmesi hayretlerle karşılanarak bir hayal olduğunu ve âlem-i medeniyete yeniden bir darbe indirilmiş olacağından şu ahval-i mü'essifinin izalesi için mukarrerat-ı vakı'ayı protesto eyler ve ekseriyet-i kahiresi Müslüman ve Türk olan İzmir'in gerekse diğer vilâyetlerimizin hiçbirisinin bir karış toprağından bile vazgeçmeyeceğimize bir azm-i kat'î ile muhafazaya müheyya bulunduğumuz ve Düvel-i Müttelife-i mu'azzamanın adilânesinden hissedar olduğumuzdan ümidvar olarak netice-i müstahzaneye makine başında intizar bulunduğumuzu ilân ve istirham eyleriz.

*Eşrafdan: Mehmed, Ali, Süleyman, Çarekli Aşireti Reisi Hüseyin Beyzade Mustafa, Şuvanlı (?) Aşiret Reisi Musa, Şeyh Hasan Aşiret Reisi Yusuf Mehmed, **Balaban Aşiret Reisi Rıza**, Kemanlı Aşiret Reisi Yusuf, Arelli Aşiret Reisi Hüseyin ve Süleyman, Lolanlı Aşiret Reisi Mehmed, Bal (?) Uşağı Aşiret Reisi Seyyid Han ve Paşo, Ceranlı (?) Aşiret Reisi Nuri.*

Kamer Ağa (Kamer Lütfü Gülşen)⁴

4 Kamer Ağa'nın tam adı Kamer Lütfü'dür. Soyadı kanunundan sonra Gülşen soyadını almıştır. Bu bilgileri ve fotoğrafı, Kamer Lütfü Gülşen'in torunu Taner Gülşen'den temin ettik. Bu fotoğrafın 1923'ten sonraki tarihte çekildiğini tahmin ediyoruz. Kamer Lütfü Gülşen daha sonraki dönemlerde Tanyeri (Selepür) nahiye müdürlüğü yapmıştır (Balaban, 1998: 119; Taner Gülşen, Doğum Yılı: 1977, Doğum Yeri: Erzincan) .

تلگرامنامه

تاریخ		مکان		موضوع		تاریخ		مکان	
روز	ماه	روز	ماه	روز	ماه	روز	ماه	روز	ماه

ایچید برینجه عیالته و افسانیه و عیالته قاجار سالاری اوتور حاکماید منظم و در مکان احمد و احمدی
 رعایه سابقه اشدیک با کلاسک حاکماید که کاسیده اولونجه توره هرما بغیله معانی بر ارض
 قریه جفایه روح عسکریم بری و دولت اولاد معالوم منن بود مدینه اولاد حاکماید منظم
 مصلحت اولور ادره و منیع قوتونه نزد حال اجماع اولور برده اجماع برده اجماع بقده
 اشدیکه نظرونجه بری اشدیکه خانقاسیه قریه اولور اولورده عیالته و عیالته اشدیکه
 اشدیکه عیالته و عیالته اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه

تاریخ ۴۱۹

تلگرامنامه

تاریخ		مکان		موضوع		تاریخ		مکان	
روز	ماه	روز	ماه	روز	ماه	روز	ماه	روز	ماه

ایچید و عیالته اولونجه حاکماید منظم و عیالته اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه
 اولور اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه
 اولور اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه
 اولور اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه
 اولور اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه
 اولور اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه اشدیکه

تاریخ ۴۱۹

تلر اقامه

[Blank header box]

تاریخ	کلاس	نومردوس	شعبه	مدرس	کلاس	تاریخ	کلاس	نومردوس	شعبه	مدرس
...

تلر اقامه ...

... (Handwritten text in Azeri script, partially illegible)

تلر اقامه

[Blank header box]

تاریخ	کلاس	نومردوس	شعبه	مدرس	کلاس	تاریخ	کلاس	نومردوس	شعبه	مدرس
...

تلر اقامه ...

... (Handwritten text in Azeri script, partially illegible)

*Makam-ı Sami-i Sadaretperâhiye**Mahreci: Erzincan 21 Mayıs 1335*

Son İzmir'in hadisatı üzerine memleketimizde yapılan miting üzerine Dersa'adet'te İtilaf Hükûmât-ı mu'azzaması mümessillerine hitaben yazdığımız telgrafın bir sureti manzur-ı sâmilere buyurulmak üzere zire derc ve takdim kılınmış. Hukuk-ı harbiye-i milliyemizin halelden vikayesi için teşebbüsât-ı celileleri âsârına muntazırız. Ferman.

Balaban Aşireti Reisi Mehmet, Aza Tevfik, Aza Fahri, Aza Sâmi, Miting Heyeti Reisi Reisi Halil, Kadı Fevzi

Abbas Aşireti Reisi Hüseyin, Hasan Aşireti Reisi Abdullah

Asırlardan beri eczâ-yı vatanımızdan bulunan İzmir'in Yunaniler tarafından işgal edileceğini duyar duymaz bu hale meydan verilmemesini ve yurdumuzun bigayr-i sebeb haris ve hunhar eline bırakılmayarak müttehid kararın medeniyet düsturuyla tatbikini vesatet-i âcîlânenizle hükûmât-ı mu'azzamanıza iblâğın dört gün evvelki telgrafımızla istirham etmişdik. Bugün kemal-i te'essürle aldığımız bir ikinci telgraftan ve ırkdaşlarımızın hazin ve elim bir surette uğradıkları mezâlimden bâhisdir. Biz Müslümanlar İzmir'in Yunanilerin işgaline terki için düvel-i mu'azzamaca gösterilecek ufak bir müsamahanın avakıb-ı elîmesinin neye müncer olacağını o dakika takdir etmek ve 'ayne'l-yâkîn vuku's geleceğini muhakkak bildiğimiz cinâyâta meydan verilmemesini açık bir lisanla adalet ve insaniyet ve medeniyet sahibi olan hükûmât-ı mu'azzamadan kemal-i emn ve i'timadla ricaya müsarâ'at etmiştik. Ma'alesef hâdisatın yanlış olduğunu bütün üryanlığıyla meydana bıraktı. Karaya çıkan Rum askerleriyle yerli Rumların efred-ı ma'sume-i milleti perver-i medeniyet olan hükûmât-ı mu'azzama mümessillerinin gözleri önünde ve sulh konferansının hâl-i içtima'da bulunduğu bir zamanda bi rahmâne imhaya te'addi ettikleri mazlumiyetin sayha-i canhıraş feryadından anladık. Hukuk ve adaletten inhiraf etmeyeceklerine ve mukteza-yı insaniyyet her ne ise hiç bir hisse ma'lub olmayarak tatbik edeceklerine emin ve kati' bulunduğumuz hükûmât-ı mu'azzamının her nasılsa İzmir'de seyirci bir mevki'de kalışı doğrusu beslediğimiz lâyezell i'timadın hayalden ibaret bulunduğunu ifham-ı kuvvetle bizi tereddüdlere ilka eyledi. Daha uzaklara serabını muhakkak olan bu acıklı ve neticesi vahim celladlığın birân evvel önünün alınması ve icâbât-ı adlin diriğ edilmemesini tekrar istirham ederiz. Bigayr-i ma'zur görülsün yoksa birer bahane ile İslâmların imhası ise bu ciheti anlamak isteriz. Çünkü biz de muhteris milletler elinde ölmezden evvel hak ve çare-i necatımızı arayalım. Cihanda Türklüğün ve İslâmiyetin inkırazından dolayı sicill-i beşeriyet ve ihsaniyette birkaç sahifeli hükûmât-ı medeniye hesabına humin kalemi tezyin eylesin. Yunanlıların harekât-ı bagyâneleri tâ Balkan Harbindeki mezâlimleriyle de vazihen sabittir. Anladığımız göre kabahat başlıca İslâm oluşumuzdandır. O halde biz İslâmlar da ne yapalım hakka istinâden mukaddes hukukumuzu son nefesimize kadar koruyacağız. Bu da muhakkak bilinmeli ki şimdiye kadar salim ve sükûnet-i vakar ve tevessül ile adalete manzur bulunan biz Türkler nokta-i adaletin bi ma'na olmadığına ve feryad-ı muhakkamamızın dinleneceğine kanaat bahş icra'atı teşebbüsâtı görürsek cidden müftehîr ve düvel-i mu'azzamanın ilelebed minnettarı kalırız zannetmeyiz ki müsâlemet-i cihanı tanzime me'mur

düvel-i âliye murahhası ahlaksız milleter hesabına Türklerin asırlarca hakk-ı beka ve temellük ve ekseriyet-i nüfusu hiçe sayarak ve adaleti unutarak cihamı yeniden mezbahaneye çevirecek ve hatır hayale gelmeyen fecayi'a sebep olsun cihanda hakka galebe çalacak bir kuvvet olmadığımı düvel-i mu'azzama heyet-i âliyesi son ma'ruzâtımıza 'alûs bir hiss ve şefkatle kabul buyurulmasını tekrar âle't-tekrar kemal-i tehâlûkle ricâ ve âsârına intizar eyleriz. 21 Mayıs 35

Aza Fahri, Aza Sami, Miting Heyeti Reisi Hafız, Belediye Reisi Halil, Erzincan Müftüsü Osman⁵

Biraz önce aktardığımız ve Pülümür'den çekilen telgrafta, Balaban Aşireti Reisi Rıza'nın adı geçmektedir. O dönem Balaban Aşireti'nin liderliğini, Erzincan Hınzoru (Pınarlıkaya) köyünde ikamet etmekte olan ve Cumhuriyet Dönemi'nde Gülşen soyadını alan Halil Ağa'nın çocukları (Gül Ağa'nın kardeşleri) Mehmet Ağa ile Hüseyin Ağa (Paşabey) ile Gül Ağa'nın oğlu Kamer Ağa yapmıştır (Özgül, 2005: 81, 145). Balaban Aşireti'nin Hüseyin, Ali, Hasan ve Süleyman adlı kolları vardı. Erzincan sınırları içindeki Balabanlılar'ın önemli çoğunluğu Hüseyin kolundandır. Adı geçen Halil Ağa ve Gülşen soyadlı Balabanlılar da bu koldan gelmektedir. Balabanlılar'ın Pülümür'de ve özellikle Balaban Deresi (Sansa Deresi) etrafında yaşayanlarının önemli çoğunluğu "Ali" kolundan gelmekteydi. Bu kolun önderliğini yapan kişiler de bulunmaktaydı. Örneğin; 1. Dünya Savaşı'ndaki Balabanlılar'ın lideri olan Gül Ağa'yla birlikte Pülümür'deki Balabanlılar'ın yani "Ali" kolundan gelen Balabanlılar'ın önderi olarak "Ali İbrahim Ağa" bulunmaktaydı. Hatta Gül Ağa ile Ali İbrahim Ağa birlikte Şahhüseyinbeyoğulları'ndan (Çarek Aşireti lideri) Haydar'a karşı (Çarek Aşireti liderleri bu yörede "Mire" olarak da anılır.) mücadele vermişlerdi. Birliktenlik ve yakın ilişki, Alevilik içinde önemli kurumlardan biri olan müsahiplik (yol kardeşliği) bağı ile de pekiştirilmişti. Ali İbrahim Ağa'nın oğlu ile Gül Ağa'nın oğlu Kamer Ağa "musahip" idi. Yukarıdaki belgede adı geçen Balabanlı Rıza (yani Kamer Ağa ile aynı dönemde Pülümür'deki Balabanlılar'a önderlik yapan kişi) o dönem Pülümür'ün Şeteri köyünden Hüseyin Ağa'nın torunu Rıza olsa gerektir.⁶

Damad Ferid Hükümeti'ne Tepki Telgrafları

Millî Mücadele Hareketi'nin belki de en önemli aşamalarından biri Sivas Kongresi'dir. İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal'in aleyhinde propaganda yaptırmaktaydı. Aleyhte propagandaların gerçekleştirilmesi için ilgili çalışmaları İstanbul Hükümeti adına koordine edecek yöneticiler ilgili kentlere atanmaktaydı. Bu çerçevede Elazığ'a, Ali Galip Bey vali olarak tayin edilmişti.

⁵ Bu belgeler sırasıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan A.VRK. 830/46, A.VRK. 831/19 ve A.VRK 834/19 künyeli telgraflardır (Selvi, 2007: 335-337, 341, 342). İlgili tarnskripsiyonu, atıfta bulunduğumuz kaynaktan alırken aşiret adlarındaki okuma hatalarını düzelterek aktardık. Bazı aşiret adlarının saptanması güçtür. Örneğin; "Şuvanlı" olarak okunan aşiret aslında "Sisanlı" olabilir (Kemali, 1932: 384-385). Sayın Haluk Selvi, biraz önce bahsettiğimiz belgelerin fotokopisini tarafımıza ulaştırma nezaketi göstermiştir. Kendisine teşekkür ederim. Söz konusu Osmanlıca telgraflar, Haluk Selvi'nin atıfta bulunduğumuz kitabında yer almamaktadır fakat transkripsiyonlarına yer verilmiştir (Selvi, 2007: 336, 337).

⁶ Bu bilgiler, Kahraman Özgül ve Müslüm Gülşen'den, 24-25 Ağustos 2009 günlerinde Erzincan'da derlenmiştir. (Kahraman Özgül, Doğum Yılı: 1917, Doğum Yeri: Erzincan; Müslüm Gülşen, Doğum Yılı: 1934, Doğum Yeri: Erzincan; Özgül, 2009: Özel Arşiv-Video Kaydı)

Ali Galip Bey'in aleyhte çalışmalarından ve Sivas Kongresi'ni basma teşebbüsünden haberdar olan Mustafa Kemal Paşa, Ali Galip Bey'in girişimlerini başarısızlığa uğratmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk, Nutkunda bu durumu detaylı şekilde anlatmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele'ye karşı gerçekleştirilen bu çabaları belgeleriyle Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerine açıklamış ve İstanbul Hükümeti'nin gerçek yüzünü anlatmaya çalışmıştır. Bunun üzerine Anadolu'nun her yerinden İstanbul'a Damad Ferid Hükümeti'ni protesto eden telgraflar çekilmiş ve bu baskı sonunda Damad Ferid Hükümeti istifa etmiştir (Selvi, 2009; Kısacık, 2010: 133-203; Atatürk, 1999: 102-204). Nitekim bu çerçevede 14-15 Eylül 1919 tarihlerinde Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Kemah Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İstanbul Hükümeti'ni protesto eden ve İstanbul Hükümeti ile ilişkilerini kestiklerini beyan eden telgraflar gönderilmiştir (Atatürk, 1999: 1357-1359).

Erzincan ve çevresinden de bu minvalde telgraflar çekilmiş ve aşiret liderlerinin imzasıyla yollanmıştır. Pülümür'den (Rumi 15 Eylül 1919) 15 Eylül 1919'da Sivas Kongresi Heyeti'ne çekilen telgrafta Balaban Aşireti liderlerinden Mehmet Ağa'nın imzası da bulunmaktadır:

15 EYLÜL 1919'DA ÇEKİLEN TELGRAF

تلگرافنامه

CUMHURİYET MÜDİRLİĞİ		A		D		E		F	
Yer No. :		3	6	13	29				
Doc. No. :									

Adı Soyadı	Unvanı	İsmi	Adresi	Telefonu	Telegraf No.	Telegraf Harcı	Telegraf Bedeli	Telegraf Bedeli	Telegraf Bedeli

15 Eylül 1919

Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Mehmet Ağa

15 Eylül 1919

İstanbul Hükümeti'ne

İstanbul Hükümeti'ni protesto eden ve İstanbul Hükümeti ile ilişkilerini kestiklerini beyan eden telgraflar gönderilmiştir.

A	III-7	CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ Yer No. : Doc. No. : YERİNE No. : 776	CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ			
D	14		Yer No. : Doc. No. : YERİNE No. : 776			
F	29-1		Yer No. : Doc. No. : YERİNE No. : 776			
		Tarih		Yer		
		1913		C		

Handwritten text in Ottoman Turkish script follows the form, including a signature and date.

Umumi Kongre Heyetine

Pülümür 15 Eylül 1335

Ara-yı umumiye-i milletle müteşekkil kongrenin ahval-i umumiye-i hazırayı huzur-ı hazret-i hilafetpenahiye arz ve takdim için vukubulan ve bu suretle enzar-ı milleti tecelli ettiren ve amal-i milliye-i Osmaniye hilafına hareketle hainane bir surette menafi-i Osmaniye heder eden heyet-i hazıra-yı vükelaya adem-i itimadımızı beyan eder ve bu hususta vaki olacak her türlü hareket-i meşruaya heyet-i umumiyemizle ve hayrat-ı milliyemizle iştirak eyleriz.

İmzalar:

Belediye Reisi Seyyid, Müdde-i Umumi Vekili Ömer, Nüfus Memuru Mehmed, Tahrirat Katibi Hakkı, Tapu Memuru Ömer, Polatlı (?) Aşireti Reisi Hasan, Arelli Aşireti Reisi Süleyman, Kemanlı Aşireti Reisi Yusuf, **Balaban Aşireti Reisi Mehmed**, Keçili Aşireti Reisi Yakub, Çarek Aşireti Reisi Mustafa⁷

7 Yukarıda verilen telgraf, Cumhurbaşkanlığı Çankaya Arşivi'nde A.III-3, D. 14, F. 29, 29-1 künyesi ile kayıtlıdır. (Selvi, 2009). Transkripyon, Haluk Selvi'nin atıfta bulunulan çalışmasından alınmıştır. Hatalı transkrip edilen aşiret adları düzeltilerek aktarılmıştır. İlgili bilgiler ve telgraf transkripsiyonu, Haluk Selvi'nin şu kaynaktaki yayınının web ortamındaki formatıdır: "Haluk Selvi, Sivas Kongresi ve Damat Ferit Hükümeti'nin İstifası, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 54, Cilt: XVIII, Kasım 2002". Biraz önce verdiğimiz telgraf, Haluk Selvi'nin, gönderme yaptığımız makalesinde bulunmamaktadır. Kendisine bu telgrafi gönderdiğinden ve kullanmamıza izin verdiğinden dolayı teşekkür ederiz.

Balabanlı Mehmet Ağa (Mehmet Gülşen)⁸

Şerif Paşa'ya Tepki Telgrafları

1919 yılında Paris'te başlayan Barış Konferansı'na Şerif Paşa'nın başkanlığında bir Kürt Delegasyonu'nun katıldığı ve çeşitli etkinliklerde bulunduğu, değişik kaynaklarda yer almaktadır. Şerif Paşa, Paris Barış Konferansı'nı Kürtler lehine etkilemek için bir dizi görüşmelerde bulunur. Şerif Paşa'nın Kürtlere ilişkin kapsamlı görüşleri, 22 Mart 1919 tarihli bildirisinde yer alır. Son bildirisinde Kürt-Ermeni ilişkilerine değinen Şerif Paşa, 22 Aralık 1919 tarihinde Ermeni temsilcisi Bogos Nubar Paşa ile bir antlaşma imzalar. Bu antlaşma Barış Konferansı nezdinde hem Ermenilere hem de Kürtlere daha rahat hareket edebilme fırsatı kazandırır (Yıldız, 2005: 109-115, 235-243; Alakom, 1998: 87-97; Sasuni, 1992: 257-261). Şerif Paşa ile Bogos Nubar Paşa arasındaki antlaşma Türkiye'de, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki halk arasında büyük yankı uyandırır. Bu olayla ilgili olarak 1920 yılı başlarından itibaren doğudaki bazı aşiret liderleri tarafından protesto telgrafları çekilir (Alakom, 1998: 96-100; Goloğlu, 1970: 85-90; Şahin, 1987: 435, 436).

⁸ Her iki resim, farklı zamanlarda çekilmiş ancak aynı kişiye yani Mehmet Gülşen'e ait fotoğraflardır. Her iki fotoğraf, Cumhuriyet döneminde çekilmiştir. Mehmet Ağa'nın fotoğrafları çekilirken, ceketinin yakasında harp madalyasını taktığı gözden kaçmamaktadır. Bu fotoğrafı ve ilgili bilgileri Müslüm Gülşen'den temin ettik. Mehmet Ağa'nın madalya fotoğrafını, Balabanlılar ile ilgili kitap çalışmamızda yayınlamıştık. Bu madalya, 25 Haziran 1916 tarihinde 3. Ordu'ya bağlı 9. Kolordu Komutanlığı tarafından, Mehmet Ağa'nın 29. Tümen'le birlikte mücadele eden Balabanlı mücahitlerin lideri olarak gösterdiği gayretlerden ötürü verilmiştir. (Özgül, 2005: 131, 132)

Sivas'ta yayınlanmakta olan İradeyi Milliye gazetesinde yer alan bu bildirilerden biri de 5 Ocak 1920 tarihli ve 19 numaralı sayısında yer alan "Türklük ve Kürtlük Ayrılmaz Bir Aile Ocağıdır" başlıklı bir telgraf suretidir. İlgili telgrafta Balaban Aşireti liderlerinden Hüseyin (Paşabey) Ağa'nın da yer aldığı görülmektedir (Keskin, 2008: 209-210):

تاریخچه

26 آبان 1302

سوادین

هنگامه و فراموشی که در سوادین بود و در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

ایلیان

کرمیان و سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

ایلیان

کرمیان و سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

ایلیان

کرمیان و سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

ایلیان

کرمیان و سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...
در سوادین ایالت که در آنجا...

Türklük ve Kürtlük Ayrılmaz Bir Aile Ocağıdır

Telgraf sureti:

Bir takım cemiyet ve eşhasın Kürtlüğün hukukunu muhafaza niyet ve teşebbüsünde bulduklarını haber aldık. Dersim'in bir kısmı ile Erzincan'ın bir kısmını teşkil eden (oluşturan) biz Kürtler Halife-i Zışamızın ve Hükümet-i Osmaniye'nin idaresinden başka bir idare istemediğimiz gibi bin seneyi mütecaviz (..den fazla) bir zamandır birlikte yaşadığımızdan, dindaşlarımız olan Türkler'den ayrılmak hatırımıza bile gelmez. Bu birliğin muhafazası için hayatımızı ve evimizi fedaya her an hazırız. Maksatları bizce malûm olmayan eşhas-ı malûmenin (bilinen kişilerin) Kürtlerin namına söz söylemeğe hak ve salâhiyetleri olmayacağını arz eyler ve ayrılığın intaç edecek (sonucunu doğuracak / neden olacak) bu gibi efkârı kemâl-i nefretle (fikirleri büyük bir nefretle) reddederiz.

Keçili Aşireti Reisi Keçili Aşiretinden Abbasuşağı Reisi Korişli Aşiretinden
Gazi Beko Yusuf Seyit Ali Dursun

Dersim Boğazı Şeyhi Hişanlı aşireti reisi Aşvanlı Aşireti Reisi **Balaban Aşireti Reisi**

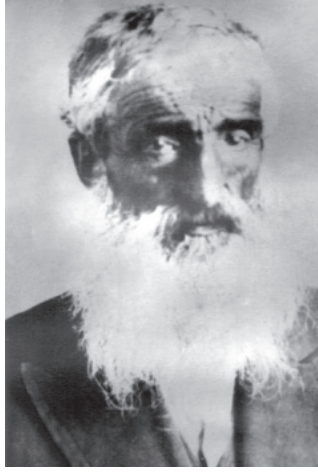
Ali

Çako İsmail

Baço⁹

9 Araştırmacı yazar, e-posta: vatan74@hotmail.com. Bu makaleyi, 23 Kasım 2010 Salı günü sonsuzluk alemine göçen ilgili transkripsiyon, atıfta bulunduğumuz Mevhibe Gül Keskin'in kitabından aktarılmıştır. "Korişli" olarak ifade edilen aşiret Kureyşan aşiretidir. Bizim saptamalarımıza göre Erzincan-Dersim bölgesinde "Hişan" ya da "Aşvan" adında aşiretler bulunmamaktadır. Bunlar kuvvetle muhtemel "Hiran" ve "Aşuran" olarak bilinen aşiretlerdir (Kemali, 1932: 384-385).

Bu telgraf suretinin (yani İradeyi Milliye gazetesindeki söz konusu haberin) içinde yer alan ve imza sahiplerinin kendilerini "Kürt" olarak tanımladıkları sonucunu doğuran ifadeleri dikkat çekmektedir. Oysaki Balabanlılar kendilerini Kürt olarak tarif etmemekteydi. Ayrıca günümüzde de Kürt olarak kendilerini tarif etmemektedirler. Bunun yanı sıra yakın dönemlere kadar Erzincan'da yaşayan Sünni vatandaşlarımız tüm Erzincan'daki Aleviler için Kürt tabirini kullanmaktaydı. Bu sosyolojik açıdan "öteki" konumundakini farklılaştırma amacıyla kullanılan bir tabirden öte değildir (Özgül, 2005: 112, 123, 169). Sözlü tarih kaynaklarımızdan Kahraman Özgül de benzer çerçevede Erzincan'da Aleviler'in, Sünnilerce "Kürt" olarak anıldıklarını ifade etmektedir. Hatta bu konuda Kahraman Özgül, Gül Ağa'nın oğlu olup Cumhuriyet döneminde Balabanlılar'ın liderliğini yapmış olan Halil Ağa'nın (Halil Gülşen) vefatıyla ilgili bir anekdot aktarmaktadır. Halil Bey'in vefatından sonra Erzincan'daki Sünni dostlarının "Halil Bey çok iyi insandı ama bir de Kürt olmasaydı..." şeklinde iyi hizmetlerde bulunan Halil Bey hakkında yarı esprili bir ifade ile vefatından duydukları üzüntüyü belirtirlerken "Kürt" ifadesiyle de aslında Halil Bey'in "Alevi" olduğunu bildiklerini ve bir şekilde bu durumu anlayışla karşıladıklarını ya da görmezlikten geldiklerini ima etmekteydiler (Özgül, 2009: Özel Arşiv-Video Kaydı).

Balabanlı Hüseyin Ağa-Paşabey (Hüseyin Gülşen)¹⁰

Hüseyin Gülşen'in (Paşabey) Mezarı¹¹

10 Fotoğrafı Müslüm Gülşen'den temin ettik. Fotoğraf tahminen 1930'lu yıllarda çekilmiş olmalıdır. Nitekim ölüm tarihi 1939'dur. 1918 yılına kadar Halil Ağa'nın oğulları Gül Ağa başta olmak üzere Hüseyin Ağa (Paşabey) ve Mehmet Ağa Balabanlılar'a liderlik yapmaktaydı. 1918'in başlarında Gül Ağa vefat ettikten sonra Hüseyin Ağa (Paşabey), Mehmet Ağa ve Gül Ağa'nın oğlu Kamer Ağa, Balabanlılar'ın liderliğini sürdürdüler (Özgül, 2005: 145). Mehmet Ağa'nın fotoğrafını bir önceki konu başlığı içinde vermiştik. Kamer Ağa'nın fotoğrafı da makalenin devamındaki bölümde verilmiştir.

11 Bu mezar, Pınarlıkaya (Hınzoru) mezarlığında, Balabanlılar'a ait kısımda (Özgül ve Gülşen aileleri) bulunmaktadır (Özgül, 2009: Özel Arşiv).

Le Chef de la Tribu Balabanlı : Pacha Bey

"	"	Lechouranlı / Youssouf
"	"	Bodmanlı : Seïd Youssouf
"	"	Bal : Eyoub
"	"	Médanlı : Tchitcheq
"	"	Guertcheli : Youssouf
"	"	Abbas : Seïd Ali
"	"	Rol : Hasean
"	"	Cheïdi : Youssouf
"	"	Zichenli : Mouhsine

Les télégrammes suivants sont également pour protester contre les agissements de Chérif Pacha et pour déclarer que pour rien au monde des Kurdes ne voudraient pas se séparer des Turcs.

De Van		le 19 Février 1920		
De Bardjien (Erzeroum)		le 23	"	"
De Erzindjian	"	le 23	"	" adressé par la population
De Hassan Kalé ?		le 23	"	"
De El-Aziz		le 23	"	"

Aynı bağlamda 19-23 Şubat tarihlerinde Fransız Yüksek Komiserliği'ne Erzincan, Van, Tercan, Hasankale ve Elazığ aşiret liderleri tarafından protesto telgrafları çekilir. Fransız belgelerindeki Kürdistan Dosyası'nda bulunan bu protesto telgrafında, imzası bulunanlardan biri de Balabanlı Hüseyin (Paşa) Bey'dir:

Erzincan Telgrafı

22 Şubat 1920

Fransız Yüksek Komiserliği'ne,

Gazetelerden öğrendiğimize göre şu anda Paris'te oturan ve Kürt olduğunu iddia eden Şerif Paşa, Türkiye'deki entrikalarında başarılı olamadığı için, Bogos Nubar ile birlikte, gerçekte kişisel çıkarlar için çalışmasına rağmen, güya bağımsız Kürdistan için Barış Konferansı'na baş vurmuştur. Bu nedenle Barış Konferansı'na bildiririz ki Kürtler, soy ve din olarak Türklerle aynı ülke içerisinde birleştikleri yasal kardeşlerdir. Osmanlı Hükümeti'nden başka hiç kimsenin Kürtler

adına konuşma hakkı yoktur ve hiç kimse onlara canlılık veren duyguların yorumcusu olamaz. Osmanlı tarihi içinde Kürtler arasında hiç bir ayırım yapılmamıştır. Ve bütün savaşlarda Kürtler, Türklerle birlikte ön saflarda kanlarını akıtmışlardır. Acaba Rus orduları ülkemizden çekildikten sonra Ermeniler tarafından katledilen Müslüman halkın % 80'inin Kürt olduğunu bugün Bogos Nubar'la uzlaşan Şerif Paşa bilmiyor mu? Öyleyse Ermenilerle işbirliği yapma çabaları sonuçsuz kalacaktır. İmparatorluk topraklarından bir kısmını ayırıp Kürtlere vermek, gelecekte Ermenilere yeni bir ülke hazırlamak demektir.

Bariş Konferansı'nın dikkatine sunuyoruz ki, bizi Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayırmak için varlığımızdan hiçbir şey bırakmaksızın yok etmeleri gerektiğini kendilerine bildiririz.

Balaban Aşireti Reisi Paşa Bey

Başuranlı Aşiret Reisi Yusuf

Bodmanlı Aşiret Reisi Seyit Yusuf

Bal Aşiret Reisi Eyüp

Medanlı Aşiret Reisi Çiçek

Görçeli Aşiret Reisi Yusuf

Abbas Aşiret Reisi Seyit Ali

Rol Aşiret Reisi Hasan

Şadi Aşiret Reisi Yusuf

Zisanlı Aşiret Reisi Muhsin

Aşağıdaki telgraflar aynı zamanda Şerif Paşa'nın girişimlerini protesto etmek ve Kürtler adına yok pahasına Türklerden ayrılmayı istemediklerini bildirmek içindir:

Van'dan 19 Şubat 1920

Tercan'dan (Erzurum) 23 Şubat 1920

Hasankale'den 23 Şubat 1920

Elazığ'dan 23 Şubat 1920¹²

12 (Yıldız, 2005: 115, 116, 285, 286). Hasan Yıldız bu belgeyi, Fransız Dışişleri Bakanlığı Arşivi'deki Kürdistan Dosyası, Cilt 12, s. 62-63'den aldığı ifade etmektedir. Türkçesi ile birlikte belgenin orijinali, atıfta bulunulan Hasan Yıldız'ın kitabından alınmıştır. Ancak belgenin Türkçe transkripsiyonunda, aşiret adları ile ilgili bazı sorunların olduğu gözden kaçmamaktadır. Balaban, Bal (Bal Uşağı), Abbas, Şadi (Şadılı - Şadiyan) haricindeki (ve belki "Başuranlı" olarak ifade edilen aşiret aslında Erzincanlı bir aşiret olan "Aşuranlı" aşireti olabileceğini ve "Zisanlı" olarak ifade edilen aşiretin ise "Sisanlı" olabileceğini söyleyebiliriz) diğer aşiret adları ile anılan aşiretlerin varlığını şimdiye kadar saptayamadık. Bu durum Fransa'daki telgraf memurunun gelen telgrafi metne alırken yaptığı hatalardan kaynaklanmış olabilir. Tahminleri zorlayarak, "Görçeli" olarak ifade olunan aşiretin Keçel (Keçel Uşağı - Keçelan) aşireti olabileceği söylenebilir. Erzincan ve çevre O dönem ve sonrasında saptanmış olan aşiret isimlerinden herhangi birine benzemediklerinden dolayı "Bodmanlı", "Medanlı" ve "Rol" hakkında herhangi bir tahminde bulunamıyoruz (Kemali, 1932: 384-385; Aşiretler Raporu, 1998: 63-84, 102-138, 285-306, 341-352).

Benzer çerçevede Erzincan'dan gönderilen bir başka telgrafta Keçel, Aşuranlı, Demanlı, Abbaslı, Beratlı Aşireti liderleriyle birlikte Balabanlıların lideri Hüseyin (Paşa) Bey'in de imzası bulunmaktadır. Meclisi Mebusan'ın 26 Şubat 1920 tarihindeki 14. birleşiminin ikinci oturumunda meclis başkanı, Erzincan'dan gelen telgrafi okumuştur. İlgili kaynakta, Erzincan'dan çekilen telgrafi imzalayanlar arasında adı geçenlerden biri de Balabanlı Aşireti lideri Hüseyin (Paşa) Bey'dir (Goloğlu, 1970: 86). Telgrafta şunlar yazılmıştı:

“Vatan haini ve din düşmanı Şerif adındaki kişinin, Boğos Nobar ile işbirliği yaparak, Kürtlerin geleceği hakkındaki açıklamalarda bulunduğunu duyduk. Oysaki; Kürtlük ve Türklük bir bütündür. Birbirlerinin öz kardeşi ve din kardeşidir. Her iki toplum için vatan birdir. Tarihi tank tutarak sayın milletvekillerimize şunu açıklarız ki; Kürtler vatanlarının kurtuluşu uğrunda şimdiye kadar Türklerle ilk savaş safında kanlarını akıtmışlardır. Bundan böyle de hükümetimizin devamı ve mutluluğu için aynı şekilde davranacaklardır. Osmanlı ve İslam topluluğundan ayrılmak hiç bir zaman düşünce ve hayallerinden geçmez. Dünyanın sonuna kadar bu topluluk içinde yaşamak kararındadırlar. Bundan ötürü, gerek adı geçen Şerif ve gerekse onun isteklerine hizmet edecek herhangi bir herifin, açıkladığımız kararın dışındaki çabalarını tam bir nefretle red ve kaderimizi hükümetimize bağladığımızı bütün insanlık dünyasına ilan ederiz. Gereken yerlere de duyurulmuştur.

*Erzincan Müftüsü Osman Fevzi, Belediye Başkanı Ali Rıza, Ulemadan Şeyh Saffet, Şeyh Hacı Fevzi, Müftüzade Hakkı, Eşraftan Çapıkzade Münir, Hacımehmetbeyzade Sami, Ahmetpaşazade Şemsi, Tüccardan Tavşanzade Recep, Hacışezade Şükrü, Arapzade Ahmet, Ruhzade Halis, Ahaliden Hacızade Veli, Keçel Aşireti Reisi Yusuf, Aşuranlı Aşireti Reisi Yusuf, Demanlı Aşireti Reisi Seyid Yusuf, Abbas Aşireti Reisi Seyid Ali, Beratlı Aşireti Reisi Çiçek, Kelani Aşireti Reisi Hüseyin, **Balabanlı Aşireti Reisi Paşabey**”¹³*

Maraş'ın İşgaline Karşı Protesto Telgrafi

Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal (Atatürk), Pülümür Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti İdaresi'ne 31 Ocak 1920'de bir telgraf çeker. Pülümür Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Maraş'taki olaylarla ilgili telgrafına istinaden bu telgrafın çekildiği anlaşılmaktadır. Pülümürlüler Maraş'a yardım etmek istemektedir. Aşiretleri organize eden kişi Çarek Aşireti lideri Şah Hüseyin Beyzade Mustafa'dır.¹⁴ Bu konuyla ilgili olarak Mustafa Kemal, yardımın ya da desteğin ne şekilde yönlendirilmesi gerektiği konusunda bilgi almaları için, mensup oldukları Heyeti Merkeziye'ye başvurmalarını tavsiye eder. Aynı şekilde Dersim Müdafaa-i

13 (Goloğlu, 1970: 85-90). Atıfta bulunduğumuz bu kitapta, ilgili bilginin kaynağına/künyesine sağlıklı bir gönderme yapılmamıştır. Ancak verilen dipnotlardan hareketle ilgili bilgilerin ya 26 Şubat 1920 tarihli Meclis Zabıt Ceridesi'nden (oturum kaydından) ya da o dönemin resmi gazetesi olarak ifade edilebileceğimiz “Takvim-i Vekayi” gazetesinin 6 Mart 1920 tarihli sayısından elde edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Aşiret isimleri içinde “Beratlı” olarak ifade edilen aşiret, Ferhat Aşireti olabilir. Nitekim o yörede Beratlı adında bir aşiret bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra “Kelani” adında da bir aşiret yoktur (Kemali, 1932: 384-385). Rohat Alakom, bu ve benzeri telgrafların sahte olduğunu ve başkaları tarafından yazıldığını iddia etmektedir (1998: 100).

14 (Atatürk'ün Bütün Eserleri- Cilt 6, 2001: 251, 329; Bulut, 1997: 97) Hüseyin Bulut, ilgili bilgiyi ATASE Arşivi'ndeki şu belgeden temin etmiş: ATASE, Kls. 24, D. 1336/13-4, F. 3-46

Hukuk Cemiyeti'nden gelen destek yazısı üzerine 13 Şubat 1920'de Mustafa Kemal şu cevabı verir:

“Dersim Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne

C.13.2.1336

Mazlum Maraşlı kardeşlerimiz hakkında gösterilen hissiyata teşekkür ederiz. Civardan imdatlarına koşan Kuvayi Milliye'nin yardımlarıyla, Maraşlı dindaşlarımız düşmanları kahredici hezimetle uğratarak, mevcudiyetlerini kurtarmaya muvafık olmuşlardır, Efendim.

Heyeti Temsiliye Namına

Mustafa Kemal¹⁵

SONUÇ YERİNE

Kurtuluş Savaşı sürecinde Erzincan ve çevresinde yaşayan aşiret liderlerinin, Osmanlı topraklarının yabancı devletlerce işgallerine, ayrılıkçı kuruluş ve zümrelerin eylem ve tasarruflarına tepki olarak muhtelif zamanlarda telgraflar çektiği anlaşılmaktadır. İzmir'in ve Maraş'ın işgali, Damat Ferit Hükümeti'nin uygulamaları ve Paris Barış Konferansı'ndaki alınan bazı kararlara karşı yörenin ileri gelenleri tepkilerini göstermişlerdir. Bu tepkilerin verilmesinde ve yörede örgütlenme konusunda Erzincan ve Pülümür'deki Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin etkin bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Erzincan ve Dersim'de o dönem yerleşik Balaban Aşireti liderlerinin isimleri de bu minvalde, yöredeki diğer Alevi aşiret liderleri ve eşraftan kimselerle birlikte çekilen telgraflarda yer almıştır. Şeyh Hasan, Abbas Uşağı, Keman, Arel, Lolan, Bal Uşağı, Keçili (Keçel), Çarek, Deman ve Kureyş gibi Erzincan ve Dersim'de bulunan aşiretlerin de bahsedilen süreçte, Anadolu'nun işgaline karşı ve ayrılıkçı girişimlere karlı tepki veren aşiretler içinde yer aldıkları görülmektedir. Balabanlılar'ın hem Kurtuluş Savaşı öncesi hem de Kurtuluş Savaşı sırasındaki mücadelelere verdiği desteği gösteren birçok belgeyi daha önceki çalışmalarımızda yayınlamıştık (Özgül, 2005: 88-154; 185-224). Bu bakımdan, Anadolu'nun işgaline karşı ve diğer konularda gönderilen tepki telgraflarında Balaban Aşireti liderlerinin yer almaları şaşırtıcı değildir. Ancak bazı telgraf suretlerindeki çelişkili bilgilerin varlığı ile bazı aşiret adlarının yörede saptanamamasının, akıllarda belli soru işaretleri bıraktığını da söylemeden geçemeyeceğiz.

TEŞEKKÜR

Çalışmalarında yararlandığı bazı telgrafların fotokopilerini göndererek kullanmamıza izin veren sayın Doç. Dr. Haluk Selvi başta olmak üzere bu makalenin hazırlanması sürecinde katkılarından dolayı Müslüm Gülşen, Taner Gülşen, Kahraman Özgül, Yrd. Doç. Dr. Haşim Şahin, Yrd. Doç. Dr. Aykan Erdemir, Müfit Yüksel'e, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'ne ve TDV İSAM Kütüphanesi çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

15 Atatürk'ün Bütün Eserleri- Cilt 6, 2001: 251, 329

KAYNAKÇA

- ALAKOM, Rohat (1998): Şerif Paşa, İstanbul, Avesta Yayını.
- AŞİRETLER RAPORU (1998): İstanbul, Kaynak Yayınları.
- ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal (1999): Nutuk-Söylev, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını.
- ATATÜRK'ÜN BÜTÜN ESERLERİ-CİLT 6 (2001): İstanbul, Kaynak Yayınları.
- BALABAN, Mehmet Ali, (1998): Balaban Aşireti Soy Seceresi, İstanbul.
- BULUT, Hüseyin (1997): Milli Mücadelede Erzincan, Erzincan, Erzincan Belediyesi Yayını.
- ERİKAN, Celal (2008): Kurtuluş Savaşı Tarihi, haz. Rıdvan Akın, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını
- GOLOĞLU, Mahmut (1970): Üçüncü Meşrutiyet 1920, Ankara
- KEMALİ, Ali (1932): Erzincan Tarihi, Resimli Ay Matbaası
- KESKİN, Mevhibe Gül (2008): İradeyi Milliye Gazetesi, Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Yayını.
- KISACIK, Raşit (2010): Mustafa Kemal'e İlk Suikast, İstanbul, Paraf Yayını.
- NOEL, Edward William Charles (1999): Kürdistan 1919-Binbaşı Noel'in Günlüğü, çev. Bülent Birer, İstanbul, Avesta Yayını.
- ÖZGÜL, Vatan (2005): Dimetoka'dan Erzincan'a Bir Alevi Aşiret: Balabanlılar, İstanbul, Pan Yayıncılık.
- ÖZGÜL, Vatan (2009): Özel Arşiv, Kahraman Özgül ve Müslüm Gülşen'le Görüşmeler, Video Kaydı, 24-25 Ağustos 2009, Erzincan
- SABİS, Ali İhsan (1991): Harp Hatıralarım-Birinci Cihan Harbi, 4. Cilt, İstanbul, Nehir Yayını.
- SASUNİ, Garo (1992): Kürt Ulusal Hareketler ve 15. Yüzyıldan Günümüze Ermeni Kürt İlişkileri, İstanbul, Med Yayını.
- SELVİ, Haluk (2007): İşgal ve Protesto-İzmir'in İşgali İle İlgili Protesto Telgrafları (15 Mayıs 1919 – 30 Temmuz 1919), İstanbul, Değişim Yayınları.
- SELVİ, Haluk (2009): "Sivas Kongresi ve Damat Ferit Hükümeti'nin İstifası", <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=Dergiler&IcerikNo=209>, 15.08.2009
- ŞAHİN, Erdoğan (1987): Erzincan Tarihi, Erzincan, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı Yayını.
- YILDIZ, Hasan (2005): Fransız Belgeleriyle Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan, İstanbul, Doz Yayını.

Seyran edip Őu lemi gezerken
Uğradımgördüm bir bölük canları
Cümlesinin erkânı bir yolu bir
Mevla'm bir nurdan yaratmıŐ anları

Cümle bir mürŐide demiŐler beli
Tesbiheri Allah Muhammed Ali
MeŐrebi Hüseyini ismi Alevi
Muhammed Ali'ye çıkar yolları

Durakarı irfan bağıyla bostan
SilinmiŐ kalbleri gümandan pastan
Cümlenin muradı bir fidan dosttan
Arı gibi sadalaŐır ünleri

Sıratı mizanı bunda geçmiŐler
Varlık benlik kal'asını yıkmıŐlar
Al giymiŐler yas donundan çıkmıŐlar
Gece kadar gündüz bayram günleri

Cennet istemezler azm-i didare
Ne korku çekerer tamuya nare
Secde kılmaktan geçmiŐler divare
Didare karşı tutmuŐlar yönleri

Bir nefeste bir imana uymuŐlar
Birinini niyazın bine saymıŐlar
Kaynayıban kaptan kaba konmuŐlar
Şah Hüseyin uğruna akmıŐ kanları

Kul Himmet'im gerçeklerin bu meydan
Özün kurtarmıŐlar sıfat-ı Őerden
Hep içmiŐler Kırklar içtiđi meyden
Haber duymuŐ dost ilinden canları

KUL HİMMET

